

УДК 339.137.2:005:338.43

DOI: 10.30857/2786-5398.2024.3.10

Василь М. Матієнко

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

В дослідженні проаналізовано та доведено необхідність переходу до інноваційного розвитку аграрних підприємств сільських територій далі (АП СТ) задля збалансування та стійкості останнього. Розроблено критерії інноваційного розвитку сільських територій: інституціональний (дослідження стану нормативно-правового забезпечення можливостей застосування інновацій, інноваційних підходів, створення інноваційних передумов та відповідного середовища в аграрному секторі країни тощо); індексно-індикаторний (комплексна оцінка розвитку інноваційного потенціалу країни, до якої належать сільські території шляхом дослідження конкретних показників (індексів та індикаторів) впровадження інновацій); інноваційне підприємництво; інноваційна інфраструктура; інноваційна культура. Досліджено сутність механізму управління розвитком АП СТ за системним, функціональним та процесним підходами. Спираючись на особливості діяльності аграрних підприємств та необхідність запровадження концепції сталого розвитку на сільських територіях, надано визначення механізму управління розвитком АП СТ як системи економічно-організаційного впливу суб'єкта АП на об'єкт управління АП шляхом цілеспрямованого використання сукупності форм і методів, принципів і функцій, інструментів і важелів управління, можливостей організаційної структури тощо під дією зовнішніх та внутрішніх чинників з метою забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності АП сільських територій.

Ключові слова: *аграрні підприємства; інновації; інвестиції; інноваційний розвиток аграрних підприємств; механізм управління; сталий розвиток; сільські території; сільськогосподарські угіддя; корпоративне управління; організаційні структури управління.*

Vasyl M. Matiienko

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine
**FORMATION OF THE MANAGEMENT MECHANISM FOR THE DEVELOPMENT
OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN RURAL AREAS**

The study analyzed and proved the need to transition to innovative development of agricultural enterprises in rural areas further (A.E R.A) for the sake of balancing and sustainability of the latter. The criteria for the innovative development of rural areas have been developed: institutional (study of the state of regulatory and legal support for the possibilities of applying innovations, innovative approaches, creation of innovative prerequisites and a suitable environment in the country's agrarian sector, etc.); index-indicative (comprehensive assessment of the development of the country's innovation potential, to which rural areas belong, by researching specific indicators (indices and indicators) of innovation implementation); innovative entrepreneurship; innovative infrastructure; innovative culture. The essence of the mechanism of managing the development of A.E R.A according to system, functional and process approaches was studied. Based on the specifics of the activities of agricultural enterprises and the need to introduce the concept of sustainable development in rural areas, the definition of the management mechanism for the development of A.E R.A as a system of economic and organizational influence of the subject of A.E on the object of A.E management through the purposeful use of a set of forms and methods, principles and functions, tools and levers is provided management, capabilities of the organizational structure, etc. under the influence of external and internal factors in order to ensure the sustainable development and competitiveness of A.E rural areas.

Keywords: agricultural enterprises; innovations; investments; innovative development of agricultural enterprises; management mechanism; sustainable development; rural areas; agricultural land; corporate management; organizational management structures.

Постановка проблеми. Стан управління сільським господарством України загалом та АП СТ зокрема наразі характеризується незбалансованістю розвитку як аграрної галузі, так і її ключових суб'єктів – сільськогосподарських підприємств, за якої спостерігається зростання монополізації основних продуктових і ресурсних ринків, прискорюються процеси практично необмеженої концентрації капіталу і землі в рамках окремих корпоративних структур (а особливо з прийняттям законодавства про можливість продажу земель с/г призначення юридичним особам [13]), істотно звужуються можливості розвитку малих та середніх підприємств в умовах лімітованого доступу до ресурсів (у першу чергу фінансових) та об'єктів інфраструктури.

Невизначені частини проблеми. За такої ситуації відновлення сталого розвитку аграрного сектору, по-перше, може бути забезпечено за рахунок консолідації зусиль усіх економічних агентів аграрних відносин: держави (національні, регіональні та муніципальні органи влади), галузевих спілок та асоціацій, корпоративних інтегрованих формувань, споживчих кооперативів і господарюючих суб'єктів усіх категорій (сільськогосподарських організацій, селянських (фермерських) господарств, домогосподарств), а по-друге, має спиратися на формування ефективної системи управління АП СТ, що потребує вирішення таких завдань та ґрунтується на таких положеннях:

- основною метою державного управління АП СТ є забезпечення збалансованого (сталого) розвитку агропродовольчого комплексу з урахуванням економічних інтересів усіх суб'єктів аграрних відносин на цих територіях;

- до числа ключових завдань державного управління аграрною економікою СТ належить забезпечення сприятливого конкурентного середовища та добросовісної конкуренції між усіма суб'єктами аграрних відносин;

- управління аграрним виробництвом СТ має здійснюватися в рамках системи управління сільським розвитком;

- розвиток корпоративного сектору аграрної сфери не повинен призводити до монополізації аграрних ринків та обмеження потенціалу розвитку малих форм господарювання на сільських територіях;

- агропромислова інтеграція (кластери, кооперативи) є ефективним засобом консолідації інтересів господарюючих суб'єктів СТ різних типів у рамках формування безперервних технологічних ланцюжків;

- на всіх рівнях управління АП СТ поряд із системним підходом необхідно використовувати процесний підхід, який передбачає управління бізнес-процесами на цих підприємствах [20];

- специфіка системи управління на рівні господарюючого суб'єкта визначається його спеціалізацією, масштабом виробництва, складністю організаційної структури, кількістю бізнес-процесів, обсягом та інтенсивністю інформаційних потоків, якістю системи інформаційного забезпечення управління, якістю управлінського персоналу тощо;

- на рівні АП СТ особлива увага має бути приділена формуванню ефективних механізмів управління розвитком АП, що забезпечують довгострокову конкурентоспроможність останніх.

Аналіз сучасної літератури. Визначення дефініції «сільська територія» став неприйнятний у подальшому законопроекті «Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості», згідно з яким сільська територія – «це територія, на якій частка

сільського населення у його загальній чисельності перевищує 15–50 відсотків» [15]. В іншому чинному Законі України від 17.06.2004 року «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» міститься поняття «сільської місцевості» в якості «території, що знаходяться за межами міст і є переважно зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови» [16]. К. Ешли, С. Максвел, визначають сільську територію як місця з низьким рівнем заселеності (густота населення 5–10 тисяч осіб) та місцевість, на якій переважна більшість населення працює у сільському господарстві та має погано розвинену інфраструктуру [26]. М. Хомюк сільською територією називає «просторову соціально-економічну систему, сформовану на території за містом, для якої характерна взаємодія та взаємозалежність таких її складових, як природнича, соціально-трудова, фінансово-інвестиційна, екологічна, матеріально-технічна, й вона формується під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників» [25, с. 118].

Заслуговує увагу в контексті прагнення входження до ЄС та впровадження європейського інструментарію ідентифікації сільських територій запропоноване визначення СТ вітчизняних вчених І.З. Сторонянської, І.Р. Залуцького, Х.О. Патицької, згідно якого «сільська територія – це адміністративно-територіальне утворення на базовому / субрегіональному (районному) рівні з унікальним алфавітно-цифровим кодом об'єкта державної регіональної політики» [22, с. 23], в якому густота населення зазвичай менше 300 мешканців на 1 км², а частка міського населення (на рівні місцевої адміністративної одиниці) не більше 50% (сільське населення складає понад 50%), на субрегіональному (районному) рівні – менше 50% (частка сільського населення щонайменше 50%) [22].

Зважаючи на аналіз наукових джерел [3, 8, 9, 19, 21–23, 26], під сільськими територіями розуміють адміністративно-територіальні утворення (місцевості) за межами міст, що включають території сільських населених пунктів і міжселенські території (місцевості, що знаходяться поза межами сільських населених пунктів, сіл, селищ, хуторів тощо) із переважною часткою сільського населення.

Метою статті є дослідити та сформулювати складові механізму управління розвитком аграрних підприємств сільських територій

Виклад основних результатів дослідження З точки зору системного підходу, під механізмом управління АП як аграрними економічними утвореннями розуміють систему принципів, правил, норм і процедур, в рамках якої реалізуються цілі та завдання аграрного економічного утворення відповідно до економічних законів, що визначають його існування та розвиток. Компоненти такого механізму об'єднані, насамперед, певними господарськими відносинами, та повинні відповідати узгодженому комплексу факторів – формі власності, організаційній структурі виробництва, ринковим соціально-економічним відносинам, місцевим умовам господарювання та державній політиці щодо сільського господарства [28, с. 185].

Щодо механізму управління розвитком (МУР) підприємства, то найбільш розгорнуте, на наш погляд, визначення надає українська дослідниця О.В. Раєвнева. Відповідно до її трактування механізм управління розвитком підприємства «...є найбільш активною частиною системи управління, що забезпечує можливість цілеспрямованого розвитку підприємства і являє собою сукупність: засобів управління, які включають інструменти і важелі, що відповідають...процесу розвитку підприємства...; організаційних і економічних методів управління, що представляють собою способи, прийоми і технології приведення в дію і використання засобів управління» [20, с. 62].

Аналізуючи підходи різних вчених [1, 2, 5–7, 10, 12, 18, 20] до тлумачення сутності та змісту МУР підприємства, зважаючи на особливості діяльності аграрних підприємств та необхідність запровадження концепції сталого розвитку на сільських територіях, під

механізмом управління розвитком АП СТ розуміємо систему економічно-організаційного впливу суб'єкта АП (керуючої системи) на об'єкт управління АП (керованої системи) шляхом цілеспрямованого використання сукупності форм і методів, принципів і функцій, інструментів і важелів управління, можливостей організаційної структури тощо під дією зовнішніх та внутрішніх чинників з метою забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності АП сільських територій.

Структурний склад МУР АП СТ може варіюватися в залежності від того чи іншого підходу до його побудови: системного, функціонального, процесного [20, с. 64]. Перший розглядає МУР як систему, у складі якої є суб'єкт та об'єкт управління, чинники впливу та взаємозв'язки між ними. З точки зору функціонального підходу МУР вміщає у себе сукупність структурно-функціональних компонент, що характеризують або впливають на функції управління АП. До цих компонент відносять методи, принципи, функції, засоби, технології тощо. Процесний підхід визначає побудову МУР через бізнес-процеси управління, серед яких головними у контексті розвитку є планування, організація, контроль, виконання (цикл Шухарта-Демінга [27]) щодо бізнес-процесів розвитку: виробництво нової / удосконаленої продукції (нові сорти рослин, породи тварин); впровадження інноваційних технологій у виробництво, організацію збуту; реінжиніринг бізнес-процесів; цифровізація бізнес-процесів тощо.

Представлення формування механізму управління розвитком аграрних підприємств сільських територій у відповідності до системного, функціонального та процесного підходів зображено на рис. 1.

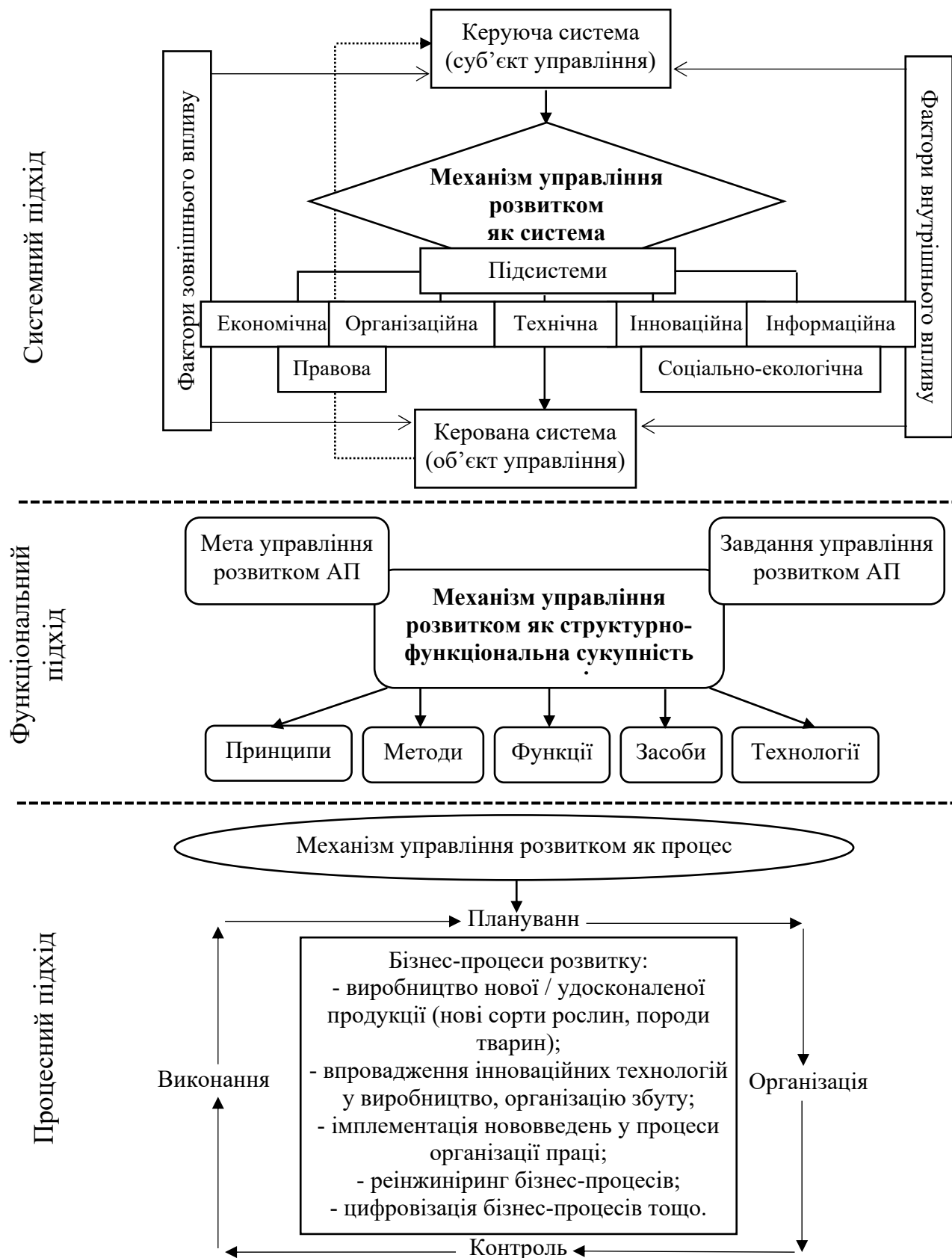
Зважаючи на необхідність дослідження ключових компонент МУР АП СТ, а також вивчення функціональної спрямованості цього механізму, доречно застосовувати системно-функціональний підхід, згідно якого до базових складових механізму управління розвитком аграрних підприємств сільських територій віднесено:

- 1) суб'єкти та об'єкти управління розвитком АП СТ;
- 2) мета та завдання управління розвитком АП СТ;
- 3) принципи управління розвитком АП СТ;
- 4) функції управління розвитком АП СТ;
- 5) методи управління розвитком АП СТ;
- 6) фактори впливу на управління розвитком АП СТ.

Даний перелік не є вичерпним, може бути доповненим, проте складає «скелет» механізму, що дає уявлення про змістовну характеристику останнього.

Керуючою системою або суб'єктом управління розвитком АП СТ може виступати як держава в особі її виконавчих органів (міністерств, департаментів, відділів), селищних та сільських ОТГ, органів місцевого самоврядування, так і безпосередньо суб'єкти підприємницької діяльності – аграрні підприємства в особі їх органів управління (директорату або дирекції, загальних зборів, власників бізнесу, акціонерів, управлінського персоналу [10, с. 104]).

Специфіка формування механізму управління розвитком аграрних підприємств СТ з боку держави визначається насамперед безпосередньою участю держави в їх розвитку через ухвалення відповідної національної стратегії розвитку СТ, регіональних програм розвитку СТ, с/г галузі, аграрних підприємств, рівнем їхньої державної підтримки, ступенем впливу держави на процеси сільського розвитку та його елементів, здатністю держави забезпечити паритетність інтересів представників великого, середнього і малого бізнесу, а також його пріоритетність для суспільства на даному етапі розвитку шляхом інструментів та важелів державного регулювання [12, 27].

Джерело: розроблено автором.

Рис. 1. Механізм управління розвитком АП СТ відповідно до системного, функціонального та процесного підходів

Усю систему державного регулювання можна розглядати в рамках трьох основних напрямів. У рамках першого напряму держава виступає в ролі генератора інституціональних умов, що регламентують процес виробництва економічних і соціальних благ в інтересах населення СТ, формує систему суспільних інститутів, забезпечує добросовісність конкуренції, стимулює розвиток окремих сфер, галузей на цих територіях. Другий напрям пов'язаний із регулюванням обмінних процесів, забезпеченням ефективного функціонування кредитно-фінансової та грошової систем, визначає правила функціонування окремих ринків, стимулює розвиток вітчизняних ринків і регулює їхню взаємодію із міжнародними ринками тощо. Третій напрям орієнтований на забезпечення стандартів споживання благ за рахунок державного впливу на ринкові процеси та недопущення монополізації продуктивних ринків [12].

Об'єктом управління розвитком АП СТ на мікрорівні виступають їх виробничі, організаційні, інноваційні, інформаційні, збутові та інші системи, техніко-технологічні бази цих систем, міжсуб'єктні взаємовідносини, механізми взаємодії із зовнішнім середовищем, окремі елементи і параметри систем, бізнес-процеси, спрямовані на подальший розвиток суб'єктів господарювання. Основними об'єктами управління розвитком АП СТ на макрорівні (державному) пропонується вважати самі СТ як макроекономічні системи та їх елементи, процеси суспільного відтворення, інфраструктурне забезпечення, продуктивні сили суспільства, виробничі відносини, аграрну галузь, територіальні утворення, внутрішньосистемні взаємодії, механізми взаємодії на міжнародних ринках тощо.

Формування МУР АП СТ потребує визначення конкретної мети такого управління, підкріпленої реалізацією відповідних завдань. На макрорівні глобальна ціль управління розвитком АП СТ – стійке та надійне задоволення суспільних потреб у високоякісній конкурентоспроможній сільськогосподарській продукції у достатній кількості та асортименті на внутрішніх та зовнішніх ринках її реалізації, забезпечення продовольчої безпеки держави шляхом збалансованого розвитку СТ та аграрної галузі [28, с. 184]. До супутніх цілей також можна віднести підтримання оптимальної структури с/г сектору, формування умов, необхідних для реалізації цілей його розвитку та згладжування внутрішніх суперечностей, які виникають між виробниками, посередниками, населенням та державою на СТ.

На мікрорівні головною метою управління розвитком аграрних підприємств сільських територій є стаке отримання прибутку та підвищення конкурентоспроможності виготовленої продукції, що й забезпечуватиме стійке отримання цього прибутку. Іншими цілями виступають гнучка адаптація АП до змін умов розвитку, забезпечення балансу інтересів всередині підприємства та за його межами, впровадження інноваційних рішень та технологій, забезпечення АП висококваліфікованими кадрами із локальних мешканців СТ.

У рамках наведених цілей управління розвитком АП спрямоване на вирішення низки завдань:

- розвиток СТ шляхом ефективної підтримки інтегрованих проєктів сільського розвитку;
- розвиток кооперації та кластеризації на СТ, «прозорість» ринків збуту для МСП з виробництва с/г продукції, створення сучасної інфраструктури, імплементація інноваційних технологій, техніки при зберіганні та переробці аграрної сировини;
- стимулювання створення малих форм бізнесу на СТ;
- диверсифікація аграрного виробництва, переорієнтація «сировинного» способу господарювання на переробний [14];
- розбудова конкурентоспроможної екологічно спрямованої сільської економіки;
- ріст добробуту сільського населення [17];
- смарт-спеціалізація СТ [11];

- розвиток потенціалу аграрних підприємств СТ, особливо інноваційного;
- зростання прибутковості за рахунок підвищення конкурентоспроможності продукції АП, її екологічності;
- забезпечення сталого економічного, екологічного та соціального розвитку АП СТ в рамках концепції сталого розвитку;
- пришвидшене впровадження новітніх технологій у виробництво та інші бізнес-процеси АП;
- сталий розвиток АП в умовах війни та повоєнного відновлення СТ.

Іншою складовою МУР АП СТ є відповідні принципи управління. О.С. Прокопишин називає такі принципи управління по відношенню до організаційно-економічного механізму підприємств як відповідність цілям, системність, динамічність, ефективність, інтегрованість, достовірність [18]. І.М. Хвостіна виділяє принципи управління розвитком організації, серед яких комплексність, інтегрованість, гнучкість, економічність, оптимальність, об'єктивність, безперервність, альтернативність [24, с. 31]. О.В. Раєвнева, Т. Тоузани доповнюють принципи управління відповідними принципами побудови МУР підприємств, виділяючи такі: цілеспрямованість, адаптація, універсалізм, економічний раціоналізм, принцип нових знань [20, с. 62–64]. К.О. Бужимська, І.М. Царук до принципів управління відносять окрім ефективності та керованості ще й принципи диференційованої мотивації, керованості і послідовності [2, с. 19].

Оскільки на розвиток управління аграрними підприємствами сільських територій значно впливає як система державного регулювання, створюючи відповідні умови та середовище розвитку (макрорівень впливу), так і безпосередньо самі АП (мікрорівень впливу), нами узагальнено ключові принципи МУР АП СТ у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи механізму управління розвитком аграрних підприємств сільських територій

Принципи МУР АП СТ	
Макрорівень управління (державний рівень)	Мікрорівень управління (рівень окремого підприємства (-тв))
1	2
1) <i>принцип збалансованості</i> (передбачає дотримання балансу інтересів усіх економічних агентів, що взаємодіють на СТ);	1) <i>принцип системності</i> (зміна одного елемента системи АП СТ спричиняє зміни взаємопов'язаних елементів);
2) <i>принцип однорідності економічного простору</i> (забезпечує єдність економічних умов та інституціонального середовища, рівномірність їх розвитку на всій території країни);	2) <i>принцип цільової орієнтації</i> (усі коригувальні та регулювальні впливи управління підпорядковані єдиній меті розвитку АП СТ);
3) <i>принцип прозорості аграрної політики</i> (забезпечує розуміння аграрної політики держави всіма суб'єктами СТ та відкритість її змісту);	3) <i>принцип ефективності</i> (управління розвитком АП СТ має збільшувати прибутковість та продуктивність праці);
4) <i>принцип послідовності</i> (гарантує збереження стратегічних векторів розвитку системи державного регулювання та її «спадкоємності» у довгостроковому періоді);	4) <i>принцип оптимальності</i> (з безлічі альтернативних варіантів щодо управління підприємством чи його системами необхідно обирати найкращий для розвитку АП СТ);
5) <i>принцип раціонального протекціонізму</i> (забезпечення раціонального рівня підтримки вітчизняних с/г виробників, необхідного для забезпечення продовольчої безпеки країни);	5) <i>принцип збалансованості розвитку</i> (дотримання балансу розвитку усіх складових системи управління АП СТ та його підсистем);

Закінчення табл. 1

1	2
6) принцип рівності (передбачає рівний доступ до ресурсів і засобів державної підтримки для аграрних господарюючих суб'єктів одного і того ж типу);	6) принцип пріоритетності (в умовах обмеженості ресурсів пріоритет слід надавати управлінським рішенням щодо розвитку АП, що забезпечують отримання максимального мультиплікативного ефекту);
7) принцип обов'язковості (гарантує виконання державою всіх узятих на себе зобов'язань перед суб'єктами підприємницької діяльності, і навпаки);	7) принцип раціональності (дотримання раціонального використання наявних ресурсів аграрного підприємства);
8) принцип ефективності (забезпечує економічну доцільність державного впливу на процеси розвитку АП СТ та їх елементів).	8) принцип результативності (усі наслідки управління розвитком мають мати кількісну та якісну оцінку і приводити до очікуваного результату).

Джерело: розроблено автором на основі [20, 24].

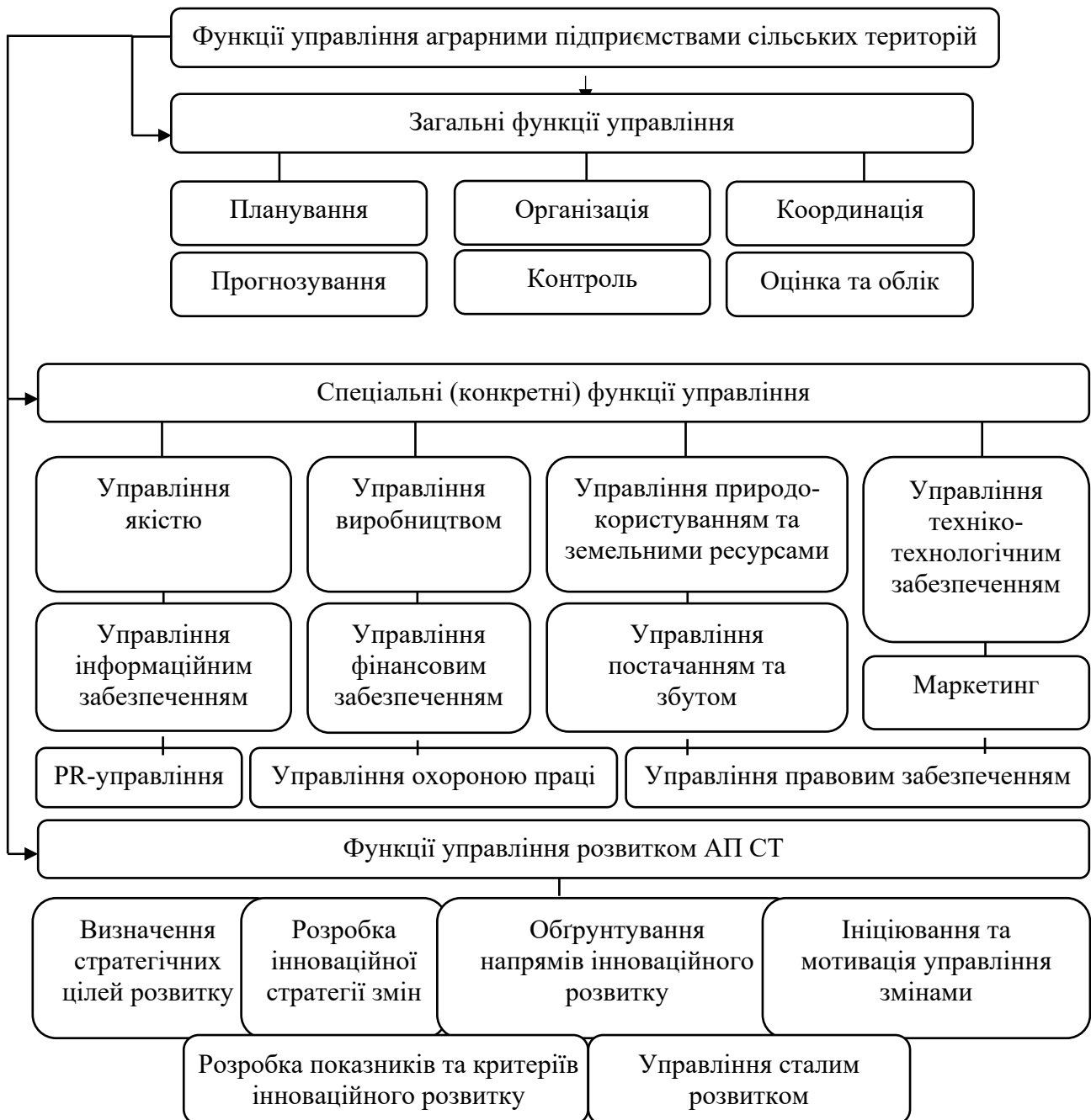
У процесі вибору та реалізації цілей МУР АП СТ провідна роль належить функціям управління. Саме функції визначають стратегічну мету, завдання та зміст роботи суб'єктів управління розвитком аграрного підприємства. В організаційно-технічному плані найважливішим є розподіл функцій на загальні (універсальні) і на конкретні (специфічні). Загальні функції виражають сутність управління, вони застосовні для будь-якого процесу управління, існують у кожній управляючій системі і на кожному рівні. До загальних функцій належать: планування та прогнозування, організація, координація (регулювання), оцінка та облік, контроль [5, с. 19; 18; 20, с. 65]. Оскільки загальні функції управління широко відомі та універсальні, зосередимо увагу на специфічних функціях МУР АП СТ.

Виокремлення конкретних функцій пов'язане з поділом управлінської праці. У сільськогосподарських підприємствах вони впливають зі структури виробництва, його диференційованості в часі (підготовка, виробництво, реалізація продукції).

До функцій управління розвитком АП як аграрно-економічної системи вітчизняні науковці Н. Вдовенко, В. Байдала, Н. Бурлака та А. Дюк відносять:

- освітню, консультаційну та експертну діяльність, спрямовану на забезпечення процесу управління розвитком АП;
- створення єдиного інформаційного простору для технологічного забезпечення всіх видів діяльності АП;
- моніторинг визначальних внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку АП;
- забезпечення продовольчої безпеки шляхом ідентифікації ринкових, природних та інших ризиків;
- забезпечення інтеграції аграрних підприємств у сучасне інформаційне суспільство (міждержавне);
- здійснення прогнозної діяльності АП (прогнозування розвитку);
- забезпечення умов для реалізації інтелектуального потенціалу АП;
- ініціювання оперативних і гнучких рішень. Координація виконавців в процесі управління [28, с. 186].

Групування функцій управління розвитком аграрних підприємств сільських територій та їх місце у системі функцій з урахуванням специфіки діяльності АП та особливостей локалізації останніх саме на сільських територіях здійснено на рис. 2.

Джерело: розроблено автором з урахуванням [5, 18, 20].

Рис. 2. Функції управління розвитком аграрних підприємств як складова МУР АП СТ

Методи управління розвитком АП СТ виступають ще одною складовою МУР АП СТ та представляють собою прийоми, способи, важелі цілеспрямованого впливу органів управління АП на їх системи (об'єкти управління) з метою оптимального варіанту використання наявних у підприємства ресурсів для вирішення тих чи інших завдань. До таких методів належать:

- економічні (планування (стратегічне, поточне, перспективне) і прогнозування, ціноутворення, страхування, стимулювання, фінансово-кредитні важелі, податкові інструменти, ріст продуктивності праці, скорочення термінів окупності капітальних інвестицій, забезпечення фінансової стабільності підприємства тощо) [4];

- адміністративно-організаційні (система законодавчих актів держави, комплекс нормативних і методичних (обов'язкових до застосування) документів підприємства, організаційне регламентування та організаційне нормування (встановлення нормативів) тощо) [10, с. 105];

- соціально-психологічні (соціальна політика підприємства, що створює мікроклімат у колективі. До цих методів належить управління груповою діяльністю та динамікою колективу, мотивація та стимулювання, стиль управління, методи конфліктології та переговори; професійна підготовка кадрів, практика прийняття колективних рішень та інші) [1, с. 65];

- техніко-технологічні (реалізуються через застосування таких техніко-технологічних інструментів як постійне оновлення обладнання та машин [1, 4], автоматизація с/г діяльності підприємства, діджиталізація та цифровізація; застосування інноваційних форм ведення підприємницької діяльності (моделей бізнесу – точне землеробство, сільський туризм, циркулярне с/г, електронна комерція тощо).

Формування ключових складових механізму управління розвитком аграрних підприємств сільських територій узагальнено на рис. 3.

Джерело: розроблено автором.

Рис. 3. Складові механізму управління розвитком аграрних підприємств сільських територій

Висновки та перспективи досліджень Формування механізму управління розвитком аграрних підприємств сільських територій, будучи системою економічно-організаційного впливу керуючої системи на керовану, містить у собі ряд структурних складових, серед яких ключовими є суб'єкти та об'єкти управління розвитком АП СТ, мета та завдання управління таким розвитком, принципи, функції, методи та фактори впливу на управління розвитком АП СТ. При проведенні дослідження виокремлено ключові складові МУР АП СТ за системно-функціональним підходом. До них віднесено: суб'єкти та об'єкти управління розвитком АП СТ; мету та завдання управління розвитком АП СТ; принципи, функції, методи управління розвитком АП СТ; проаналізовано чинники впливу на управління розвитком АП СТ.

References

Література

1. Andrusiv, U. Ya., Zelinska, H. O., Shtohryn, M. V. (2021). Mekhanizm upravlinnia pidpriemstvom: kontseptualni aspekty [Mechanism of enterprise management: conceptual aspects]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Serii: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti = Scientific Bulletin of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and management in the oil and gas industry*, No. 2, P. 60–68 [in Ukrainian].
1. Андрусів У. Я., Зелінська Г. О., Штогрин М. В. Механізм управління підприємством: концептуальні аспекти. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2021. № 2. С. 60–68.
2. Buzhym'ska, K. O., Tsaruk, I. M. (2020). Mekhanizmy upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: sutnist i struktura [Management mechanisms of enterprise development: essence and structure]. *Biznes Inform = Business Inform*, No. 7, P. 278–287. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-278-287> [in Ukrainian].
2. Бужимська К. О., Царук І. М. Механізми управління розвитком підприємства: сутність і структура. *Бізнес Інформ*. 2020. № 7. С. 278–287. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-278-287>.
3. Herzanych, V., Shebeshten, E. (2021). Silski terytorii: vyznachennia sutnosti ta zmistu [Rural areas: definition of essence and content]. *Neopolityka Ukraïny: istoriia i suchasnist: zbirnyk naukovykh prats = Geopolitics of Ukraine: history and modernity: a collection of scientific papers*. Uzhhorod, Vol. 1 (26), P. 180–188 [in Ukrainian].
3. Герзанич В., Шебештен Е. Сільські території: визначення сутності та змісту. *Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць*. Ужгород, 2021. Вип. 1 (26). С. 180–188.
4. Dovhan, L. Ye., Dudukalo, H. O. (2012). Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom [Formation of the organizational and economic mechanism of effective enterprise management]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»: zbirnyk naukovykh prats = Economic bulletin of NTUU "KPI": a collection of scientific works*, No. 9 [in Ukrainian].
4. Довгань Л. Є., Дудукало Г. О. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць*. 2012. № 9.
5. Yevtushenko, N. O., Honchar, D. K. (2021). Mekhanizm upravlinnia konkurentospro-mozhnistiu pidpriemstv Ukrainy [Mechanism for managing the
5. Євтушенко Н. О., Гончар Д. К. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємств України.

- competitiveness of Ukrainian enterprises]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes = Economy. Management. Business*, No. 1 (35). URL: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2528> [in Ukrainian].
6. Yefremova, N. (2023). Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu ahrarnykh pidpriemstv [Organizational and economic mechanism of management of innovative activity of agrarian enterprises]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk. Menedzhment = Galician Economic Herald. Management*, Vol. 81. No. 2, P. 115–122. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/81/1151.pdf> [in Ukrainian].
7. Zhulai, H. S. (2015). Mekhanizm upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstv [The mechanism for managing the efficiency of enterprises]. *Ahrosvit = Agroworld*, No. 20, P. 94–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_20_17 [in Ukrainian].
8. Kutsenko, V. I., Ostafiichuk, Ya. V., Ilna, M. V. Et al. (2016). Sotsioekologichni priorytety staloho rozvytku silskykh terytorii: monohrafiia [Socio-ecological priorities of sustainable development of rural areas: monograph]. Kyiv: DU IEPSSR NAN Ukrainy. 351 p. [in Ukrainian].
9. Marmul, L. O. (2016). Metodychni pidkhody do rozvytku silskykh terytorii na zasadakh detsentralizatsii [Methodical approaches to the development of rural areas on the basis of decentralization]. *Ekonomika APK = Economy of agro-industrial complex*, No. 7, P. 80–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_13 [in Ukrainian].
10. Noniak, M. V. (2020). Mekhanizm upravlinnia orhanizatsiinyym rozvytkom telekomunikatsiinykh pidpriemstv [Mechanism of management of organizational development of telecommunications enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo = Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy.*, Vol. 29, P. 103–107. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/29_2020ua/22.pdf [in Ukrainian].
11. Petryha, O. M., Yavorska, T. I., Prus, Yu. O. (2016). *Ekonomika ahrarnoho pidpriemstva: navchalnyy posibnyk* [Economics of an agricultural enterprise: a study guide]. Edited by O. M. Petryha, T. I. Yavorska. Melitopol: Published by the Melitopol
- Ekonomika. Menedzhment. Biznes*. 2021. № 1 (35). URL: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2528>.
6. Єфремова Н. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств. *Галицький економічний вісник. Менеджмент*. 2023. Том 81. № 2. С. 115–122. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/81/1151.pdf>.
7. Жулай Г. С. Механізм управління ефективністю діяльності підприємств. *Агросвіт*. 2015. № 20. С. 94–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_20_17.
8. Куценко В. І., Остафійчук Я. В., Ільїна М. В. та ін. Соціоекологічні пріоритети сталого розвитку сільських територій: монографія. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. 351 с.
9. Мармуль Л. О. Методичні підходи до розвитку сільських територій на засадах децентралізації. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 80–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_13.
10. Ноняк М. В. Механізм управління організаційним розвитком телекомунікаційних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 29. С. 103–107. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/29_2020ua/22.pdf.
11. Петрига О. М., Яворська Т. І., Прус Ю. О. *Економіка аграрного підприємства: навчальний посібник / за ред. О. М. Петриги, Т. І. Яворської*. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська

- Printing House "Lux". 498 p. [in Ukrainian].
12. Prysiazhniuk, P. V. (2019). Mekhanizm upravlinnia: sutnist, vydy ta skladovi [Management mechanism: essence, types and components]. *Efektivna ekonomika = Efficient economy*, No. 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.150. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7539> [in Ukrainian].
13. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo umov obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia: Zakon Ukrainy [On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the conditions for the circulation of agricultural land: Law of Ukraine dated 31.03.2020 No. 552-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> [in Ukrainian].
14. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [On the approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020 No. 695]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text> [in Ukrainian].
15. Pro planuvannia terytorialnoi infrastruktury silskoi mistsevosti: proiekt Zakonu Ukrainy [On planning the territorial infrastructure of rural areas: draft Law of Ukraine (registration number 7334 dated April 7, 2005)]. *Verkhovna Rada of Ukraine: website*. URL: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=24247 [in Ukrainian].
16. Pro silskohospodarsku doradchu diialnist: Zakon Ukrainy [On agricultural advisory activities: Law of Ukraine 1807-IV dated 17.06.2004 (current edition dated 09.12.2012)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> [in Ukrainian].
17. Proiekt Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia kontseptsii silskoho rozvytku do 2030 roku [project Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the concept of rural development until 2030]. *Directorate of Rural Development*. 2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b-8d84-3f9a994ee729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-proSkhvalenniaKontseptsiiSilskogoRozvitkuDo2030-Roku-> [in Ukrainian].
- типографія «Люкс», 2016. 498 с.
12. Присяжнюк П. В. Механізм управління: сутність, види та складові. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.150. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7539>.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>.
14. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>.
15. Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості: проект Закону України (реєстраційний номер 7334 від 07 квітня 2005 року). *Верховна Рада України: сайт*. URL: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=24247.
16. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України 1807-IV від 17.06.2004 (поточ. ред. від 09.12.2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>.
17. Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення концепції сільського розвитку до 2030 року. *Директорат сільського розвитку*. 2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b-8d84-3f9a994ee729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-proSkhvalenniaKontseptsiiSilskogoRozvitkuDo2030-Roku->

18. Prokopyshyn, O. S. (2020). Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia rozvytkom silskohospodarskykh kooperatyvnykh vzaiemovidnosyn [Organizational and economic mechanism of managing the development of agricultural cooperative relations]. *Efektivna ekonomika = Efficient economy*, No. 3. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.3.82. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7969>.
19. Prushkivskiy, V. H., Kolesnykov, V. I. (2014). Teoretychni pidkhody do vyznachennia silskykh terytorii [Theoretical approaches to the definition of rural areas]. *Problemy ekonomiky = Problems of the economy*, No. 4, P. 127–132.
20. Raevnieva, O. V., Touzani, T. (2021). Upravlinnia povedinkoiu pidpriemstva v umovakh nestatsionarnosti rynkovoho seredovyshcha: kontseptualni zasady ta modelnyi instrumentarii: monohrafiia [Management of enterprise behavior in conditions of non-stationarity of the market environment: conceptual foundations and model tools: monograph]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M. 292 p. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26734/1/Raevneva%2CTouzani_monohrafiia_2021.pdf [in Ukrainian].
21. Semenishyn, Kh. M. (2012). Vyznachennia poniattia "silski terytorii": sotsialnoekonomichnyi aspekt [Definition of the concept of "rural territories": socio-economic aspect]. *Nauk. visn. Nats. un-tu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy (ekonomika, pravo) = Science release National University of the State Tax Service of Ukraine (economics, law)*, No. 4, P. 28–32.
22. Storonianska, I. Z., Zalutskyy, I. R., Patytska, Kh. O. (2021). Silski terytorii v Ukraini: praktyka identyfikatsii ta instrumenty rozvytku: naukovо-analitychna dopovid [Rural areas in Ukraine: identification practice and development tools: scientific and analytical report]. Lviv: State University "Institute of Regional Studies named after M. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine". 137 p. (Seriia «Problemy rehionalnoho rozvytku» = (Series "Problems of regional development")) [in Ukrainian].
23. Khvesyuk, M. A., Pina, M. V. (2018). Metodolohichni zasady dyferentsiatsii silskykh terytorii [Methodological principles of differentiation of rural areas]. *Ekonomika APK = Economy of agro-*
18. Прокопишин О. С. Організаційно-економічний механізм управління розвитком сільськогосподарських кооперативних взаємовідносин. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.3.82. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7969>.
19. Прушківський В. Г., Колесников В. І. Теоретичні підходи до визначення сільських територій. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 127–132.
20. Раєвнева О. В., Тоузани Т. Управління поведінкою підприємства в умовах нестационарності ринкового середовища: концептуальні засади та модельний інструментарій: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 292 с. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26734/1/Raevneva%2CTouzani_monohrafiia_2021.pdf.
21. Семенишин Х. М. Визначення поняття "сільські території": соціальноекономічний аспект. *Наук. вісн. Нац. ун-ту державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 4. С. 28–32.
22. Сторонянська І. З., Залуцький І. Р., Патицька Х. О. Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку: науково-аналітична доповідь. Львів: ДУ «інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України», 2021. 137 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
23. Хвесик М. А., Ільїна М. В. Методологічні засади диференціації сільських територій. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 12–18.

industrial complex. No. 4, P. 12–18 [in Ukrainian].

24. Khvostina, I. M. (2015). Mekhanizm upravlinnia rozvytkom pidpriemstva [The mechanism of managing the development of the enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid = Investments: practice and experience*. No. 1, P. 30–33. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2015/9.pdf [in Ukrainian].

25. Khomiuk, N. L. (2018). Osoblyvosti formuvannia katehorii «silski terytorii» [Peculiarities of the formation of the "rural territories" category]. *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo = International economic relations and the world economy*, No. 17 (2), P. 117–120 [in Ukrainian].

26. Ashley, C., Maxwell, S. (2001). Rethinking rural development. *Development policy review*, No. 19 (4), P. 365–425.

27. Hargrave, M. (2022). What Does PDCA Stand For in Business? Plan-Do-Check-Act Cycle. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/pdca-cycle.asp>.

28. Vdovenko, N., Baidala, V., Burlaka, N., Diuk, A. (2018). Management mechanism of agrarian economic system: composition, functions and factors of development in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, No. 16 (2), P. 179–189. DOI: 10.21511/ppm.16(2).2018.16. URL: <https://www.businessperspectives.org/index.php/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-282/management-mechanism-of-agrarian-economic-system-composition-functions-and-factors-of-development-in-ukraine>.

24. Хвостіна І. М. Механізм управління розвитком підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 30–33. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2015/9.pdf.

25. Хоміюк Н. Л. Особливості формування категорії «сільські території». *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 17 (2). С. 117–120.

26. Ashley C., Maxwell S. Rethinking rural development. *Development policy review*. 2001. No. 19 (4). P. 365–425.

27. Hargrave M. What Does PDCA Stand For in Business? Plan-Do-Check-Act Cycle. 2022. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/pdca-cycle.asp>.

28. Vdovenko N., Baidala V., Burlaka N., Diuk A. Management mechanism of agrarian economic system: composition, functions and factors of development in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. No. 16 (2). P. 179–189. DOI: 10.21511/ppm.16(2).2018.16. URL: <https://www.businessperspectives.org/index.php/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-282/management-mechanism-of-agrarian-economic-system-composition-functions-and-factors-of-development-in-ukraine>.